

Merikotkan voittoisa paluu

Pohjois-Euroopan suurimman linnun merikotkan (*Haliaeetus albicilla*) paluu on menestystarina ja esimerkki siitä kuinka aktiivisilla suojelutoimilla voidaan pelastaa laji sukupuutolta. Merikotka pesi vielä 200 vuotta sitten lähes koko Länsi-Euroopassa, mutta ihmisten vaino hävitti merikotkat 1800-luvun lopulla. Toisen kerran merikotka oli sukupuuton partaalla 1900-luvun puolivälin tienoilla ympäristömyrkköjen uhkaamana.

Merikotkan uhat ihmisen aiheuttamia

Merikotkien hävitys 1800-luvulla ja 1900-luvun alkupuoliskolla johtui täysin ihmisestä. Merikotkasta maksettiin tapporahaa esimerkiksi Islannissa vielä vuonna 1905 ja Norjassa vielä 1960-luvulla. Islannissa merikotkia kuoli myös ketuille tarkoitettuihin syötteihin, joiden käyttö kotkien onneksi kiellettiin vuonna 1964.

Ravintoketjun huipulla olo oli vaarallista merikotkille, sillä ympäristömyrkyt DDT ja PCB olivat hävittää merikotkan 1950–1970-luvuilla. DDT:n vaikutuksesta munien kuoret olivat äärimmäisen ohuet ja murskautuivat emolinnun hautoessa. PCB:n ja DDT:n käyttö kiellettiin Itämeren alueella 1970-luvulla täysin. Näiden myrkköjen käytön lopettamisen jälkeen kesti muutamia vuosikymmeniä ennen kuin merikotkien lisääntyminen oli jälleen normaalia. Norjassa ongelmat olivat huomattavasti lievempiä.

Merikotkia menehtyi myös elohopea- ja lyijymyrkytyksiin. Suomen suurilla tekoaltailla ruokailevissa merikotkissa on vielä viime vuosinakin todettu kriittisen korkeita elohopeapitoisuuksia, koska elohopeaa on tekoaltaissa vielä vuosia rakentamisen jälkeenkin. Ahvenanmaalla löydettiin 1990-luvun lopussa lyijymyrkytykseen kuolleita merikotkia, koska Suomen lyijyhälyien käyttökielto vesilintujen metsästyksessä vuodelta 1996 ei koskenut Ahvenanmaata, eikä koske vielä tänään.

... vielä nykyisinkin

Nykyisin merikotkan kuolinsyyt ja pahimmat uhat ovat rannikoille nousevat tuulipuistot, sähkölangat sekä niin kutsutut tappajatulpat – saarten rannimaiset sähkötulpat, jotka ovat erinomaisia tähytyspaikkoja. Linnun laskeutuessa tolpan nokkaan se saattaa aiheuttaa oikosulun ja kuolee yleensä välittömästi. Muun muassa Ahvenanmaalta on hyviä kokemuksia tappajatulppien kesyttämisestä rakentamalla niihin ylimääräinen yläpalkki, jolle kotkat voivat vaaratta laskeutua. Ruotsissa sähköyhtiöt ovat eristäneet sähkötulppia ja mauntajia muovisilla hupuilla, jotka estävät lintuja kuolemasta sähköiskuun.

Maankäytön muutokset, metsätalous ja metsäteiden rakentaminen ovat suuria uhkia merikotkille. Erityisesti Islannissa ja Norjassa rakennetaan vapaa-ajan asuntoja, teitä ja teollisuutta kotkien reviireille. Myös lisääntynyt luonnon virkistyskäyttö häiritsee kotkia. Pesimäalueet tuleekin ottaa huomioon maankäytön suunnittelussa.

Ruotsissa ja Norjassa kuolee vuosittain useita merikotkia yhteentörmäyksissä junien ja autojen kanssa. Junien ja autojen alle jääneet eläimet houkuttelevat merikotkia ruokailemaan, jolloin ne tulevat itsekkin yliajatuiksi. Poistamalla raadot ratojen ja teiden varsilta voitaisiin monia kotkia pelastaa.

Vaikka häirintää, vainoa ja salametsästystä on vuosikymmenien saatossa saatu vähenemään, esiintyy sitä valitettavasti edelleen. Merikotkan munat ja poikaset ovat haluttuja maailmalla, eikä keruuta ole kokonaan saatu loppumaan. Salametsästyksen uhrina kuolee Ruotsissa ja Islannissa vuosittain useita merikotkia. Pohjoismaissa kotkan tappo on rangaistava luonnonsuojelurikos.

Kuva: Jón Baldur Hliðberg

- ▶ Esiintyy Lounais-Grönlannissa, Länsi-Islannissa ja Pohjois-Euraasiassa Tyynelle valtamerelle ja Koillis-Siperiaan asti.
- ▶ Harvinainen tai sukupuuttoon kuollut Länsi-Euroopassa, tavallisempi Skandinaviassa, Suomessa, Saksassa, Puolassa ja Itä-Euroopassa.
- ▶ Vanhat paikkalintuja, osa nuoremmista muuttaa Norjasta ja Suomen ja Ruotsin Lapista Norjan rannikolle ja Itämeren alueelta Lounais-Suomeen, Ahvenanmaalle ja Keski- ja Etelä-Ruotsiin.
- ▶ Pesii rannikolla ja suurten vesistöjen läheisyydessä.
- ▶ Rakentaa puustoisilla alueilla jopa tonnin painavan pesän, puuttomilla alueilla Norjassa, Islannissa ja Grönlannissa pesii kallionkielekkeillä tai paljaalla maalla.
- ▶ Munii 1–2 munaa, suotuisina vuosina jopa 3.
- ▶ Herkkä pesinnän aikaan: takatalvi tai ihmisten häirintä saattaa keskeyttää jo aloitetun pesinnän.
- ▶ Paikka- ja pariuskollinen; reviirejä tiedetään asutun jopa 100–150 vuotta.
- ▶ Pääasiallinen ravinto kalat, linnut ja pienet nisäkkäät, Itämeren alueella nykyään myös merimetso ja harmaahylkeiden kuutit.
- ▶ Ei tapa lampaita eikä poroja, mutta syö haaskoja.

Myös suojelutoimien oltava ihmislähtöisiä

Suomen ja Ruotsin merikotkaprojekteissa toteutettu talviruokinta oli merkittävä konkreettinen merikotkien suojelutoimenpide. Ruotsissa ja Ahvenanmaalla kotkien talviruokinta aloitettiin jo 1960-luvulla. Saaristoon ja muualle maastoon vapaaehtoisten raahaamat sianruhot olivat puhtaampaa ravintoa kuin merikotkan luonnosta saama myrkyillä kyllästetty ravinto.

Talviruokinta oli tärkeää erityisesti nuorille yksilöille, jotka selvisivät kriittisestä ensimmäisestä talvestaan ruokinnan avulla. Ruotsissa ruokintaa jatketaan vielä, mutta Suomen merikotkaprojekti lopetti ruokinnan vuonna 2000, sillä ympäristömyrkkypitoisuudet Itämeressä olivat laskeneet alle kriittisen tason. Projektin ulkopuolella kotkia ruokitaan jonkin verran, mm. laskentojen ja lintujen valokuvaamisen helpottamiseksi.

Merikotkan revierejä ja pesintää varjellaan nykyään kaikissa Pohjoismaissa, paitsi Norjassa, missä lintu on yleinen. Metsänhoidossa kotkien pesimäympäristöt tulee säästää ja pesäpuut rauhoittaa. Suomessa merikotkan pesäpuu on aina rauhoitettu. Suomessa on myös rakennettu kotkille tekopesiä sopivien pesäpuiden puuttuessa.

Ruotsin ja Suomen ruokintaesimerkin vauhdittamana Tanska aloitti vuonna 1992 kotkaprojektin, jonka tavoitteena on saada meri- ja maakotkat jälleen pesimään Tanskassa. Vuoteen 2040 mennessä tavoitteena on 75 pesivän merikotkaparin kanta. Projekti on ollut menestys jo nyt, kun pesiviä merikotkapareja on Tanskassa 16.

Merikotka on hyvin tarkasti seurattu laji ja kaikki poikaset pyritään rengastamaan pesällä. Yhdeksän maan yhteinen väirengastusohjelma aloitettiin Pohjois-Euroopassa vuonna 1976. Piilokojuista lasketaan ruokintapaikoilla käyvät linnut ja kaukoputkella luetaan renkaat. Renkaista nähdään rengastusaika- ja paikka sekä monia lintuun liittyviä asioita, joita tarvitaan tieteellistä seuranta varten.

Valoisa tulevaisuus mikäli ihmisen toiminta suotuisaa

Merikotkan tulevaisuus Pohjoismaissa näyttää valoisalta, kunhan vielä saadaan tuulivoimaloiden, sähkölankojen ym. tappavat vaikutukset eliminoitua, vainoasenteet korjattua sekä maankäyttöä ja lainsäädäntöä ohjattua. Lisäksi vapaaehtoisia tarvitaan jatkossakin suojelutoimien toteuttamiseen kaikissa Pohjoismaissa. Vaikka epävirallista yhteistyötä Pohjoismaiden välillä onkin ollut, yhteispohjoismaisen merikotkatyöryhmän perustaminen voisi olla paikallaan. Ainakin pohjoismaista kotkapäivää voitaisiin viettää kaikissa Pohjoismaissa Tanskan esimerkin mukaisesti.

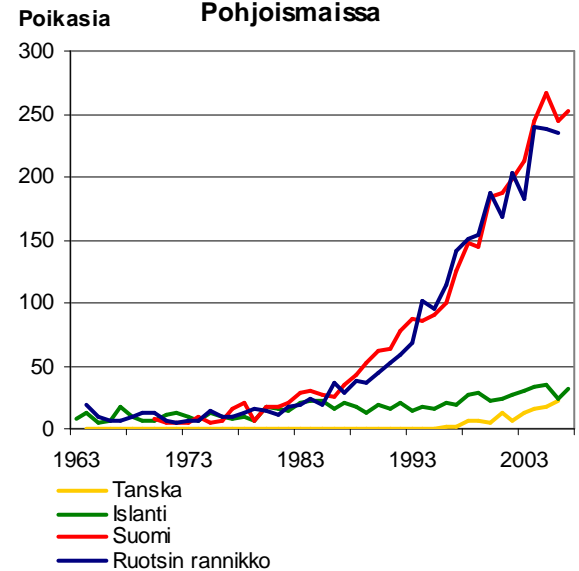
Taulukko: Merikotkan uhanalaisuus ja suojelutilanne Pohjoismaissa

	Suomi 2007	Ruotsi 2006	Norja 2007	Tanska 2006	Färösaaret 2007	Grönlanti 2007	Islanti 2006
Nimi	merikotka	havsörn	havørn	havørn	havørn	nattoralik	haførn
Parimäärä	271, joista 88 Ahvenanmaalla	500	3500-4000	16	0	150-200	63
Uhanalaisuus (IUCN LC)	vaarantunut	silmällä- pidettävä	elin- voimainen	vaarantunut	ei arvioitu	vaarantunut	erittäin uhanalainen
Rauhoitus- vuosi	Ahvenanmaa 1924, Suomi 1926	1924	1968	1922	1954	1973	1914

Kuva: Jorma Tenovuo

Merikotkan poikasten määrät Pohjoismaissa

Merikotkia eniten Norjassa

Grönlannin merikotkakanta on vakaa ja kaikkien muiden Pohjoismaiden kannat ovat kasvussa, mikä näkyy myös poikasmäärien noususta. Merikotkapareja on Pohjoismaissa nykyisin noin 4 500, joista noin 3 500 pesii Norjassa. Färösaarilla merikotka ei pesi ollenkaan. Asiantuntijat ovat eri mieltä siitä onko merikotka edes muinoin pesinyt Färösaarilla. Joitakin havaintoja merikotista on ja niitä on jopa ammuttu Färösaarilla. Mielenkiintoista on miksi merikotka ei pesi Färösaarilla vaikka se pesii kaikilla Färösaaria ympäröivillä muilla saarilla, paitsi Irlannissa. Norjan merikotkapopulaatio on Euroopan suurin, ja siksi Norjalla on vastuu koko Euroopan kannan säilymisestä. Norjasta onkin viety merikotkan poikasia Skotlanttiin ja Irlantiin, joiden omat kannat ovat hävinneet. Lähteet: Suomi - Torsten Stjernberg, WWF Suomen merikotkatyöryhmä, Ruotsi - Björn Helander, Naturhistoriska riksmuseet, Tukholma, Tanska - Ehmsen, E & L. Pedersen (2006): Årsrapport for Projekt Ørn 2006, Dansk Ornitologisk Forening, Islanti - Kristinn H, The Icelandic Institute of Natural History.

Kirjallisuuslähteet tietolehtisen kotisivulla:
www.ymparisto.fi/pohjoismaidenluonto > Tietolehtiset > Merikotkan voittoisa paluu